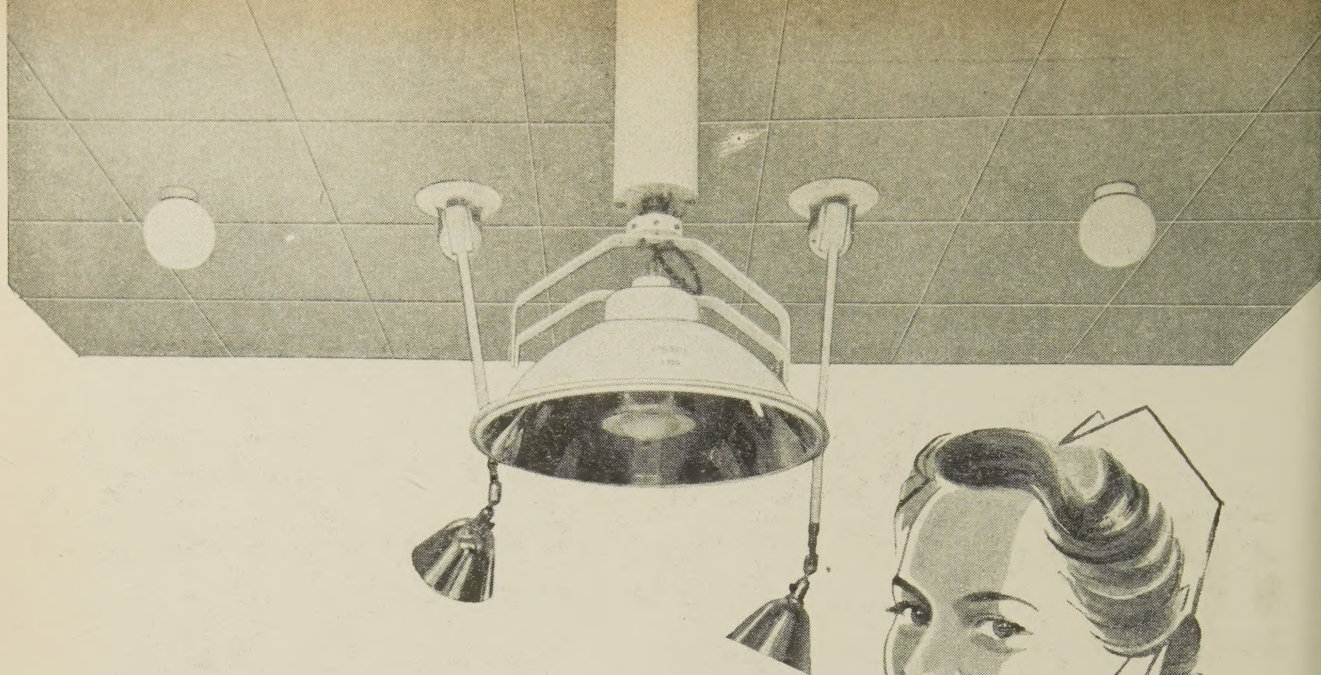

Illinois U Library

BYGGMÄSTAREN nr 25 - 1949

”Jag vänder mig till **Er** mina **herrar**, som idag planerar och bygger för oss. Glöm inte bort att vi behöver frisk luft i tysta arbetslokaler.”

SOUNDEX

— den **obrännbara** plattan för akustik och ventilation

1 **Obrännbar konstruktion**

Soundex-plattan typ IL är tillverkad av ett obrännbart massamaterial och pressgjuten i stålform. Soundex typ AL är tillverkad av aluminiumplåt.

2 **Separata hål för luft och ljud**

Soundex-plattan är konstruerad så att hålen för friskluftinblåsning kan varieras till önskat antal och de är helt skilda från den ljudabsorberande stenullen.

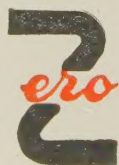
3 **Exakthet i mått och vinklar**

Pressgjutning i precisionstillverkade stålformar borgar för absolut exakthet i mått, vinklar och perforatur.

4 **Vacker färdigbehandlad yta**

Soundex kräver ingen målning på arbetsplatsen. Typ IL levereras i en benvit färgton med mycket god ljusreflexion. Typ AL kan genom eloxering levereras i önskad färgton.

Skriv och begär SOUNDEX-broschyren. — Vi upprättar förslag och ritningar samt utför svängningstekniska beräkningar och mätningar.

INGENIÖRSFIRMAN ZERO AKTIEBOLAG

Huvudkontor: Stora Nygatan 38 Stockholm - Tel. 23 27 05

Avdelningskontor: Kristinelundsvägen 37 B - Malmö - Tel. 782 41

TENDENSER INOM MODERN ARKITEKTUR

Av arkitekt SAR C.-F. Ahlberg

DK 72.01

Den sjunde CIAM-kongressen hölls sista veckan av juli i år i Bergamo, en norditaliensk stad av stor charm. Dit hade samlats representanter från bortåt 30-talet länder, och där hade ordnats en utställning, omfattande ungefär lika många stadsbyggnadsprojekt. De senare gav, tillsammans med vad som sades vid de livliga förhandlingarna i Palazzo Ragiones gotiska hall och vid diskussionerna runt borden på Città altas trattorior, en intressant bild av den moderna arkitekturens ställning i dag.

Nu är modern arkitektur ett begrepp med skiftande innehåll; det finns så många företeelser med anspråk på att räknas dit, att en definition, som kan täcka dem alla, måste bli denna: En arkitektur, som är frigjord från de historiska stilarnas formschema. Stilarkitekturen är alltså dominerande på många håll. Det har vi lätt att glömma bort här i Sverige. I vissa länder, där den moderna arkitekturen tycktes ha trängt igenom, har den åter förlorat terräng. I andra har den aldrig företrätts av mer än en kämpande minoritet.

Detta är den ena stora frontbildningen: Den historiska stilarkitekturen kontra den moderna arkitekturen. En andra huvudfront går tvärs igenom den moderna arkitekturens egna marker. I ljuset från det konkreta materialet vid Bergamo-kongressen framträdde den med stor skärpa. De utställda projekten var av vitt skilda slag och storleksordning och kom från länder, olika varandra, både ifråga om klimat och sociala förhållanden. Kan man då på grund av ett så heterogent material bedöma tendenserna inom modern arkitektur? Ja, ty det är just i sättet att angripa skiftande problem som motsättningen mellan de två huvudriktningarna framträder bjärtast.

Den ena riktningens arbeten kännetecknas av en starkt formalistisk syn på arkitekturen. Det är de estetiska frågorna, som står i centrum för projektörernas intresse. Arkitekturen är här, som den framträdde i Bergamo, stelnad till en ny arkitekturstil: den som bär Le Corbusiers signum. De utställda projekten inom denna grupp är sinsemellan mycket likartade. Samma typ av strikt orienterade husskärmar, väldiga i formatet, är huvudtemat i flera av dem: ett schema tillämpat oberoende av skillnader i terräng, klimat, sociala förhållanden och existerande byggnadsformer eller bostadsvanor. Den andra gruppen rymmer större variationer. Dess kännemärke är just, att bebyggelsen anpassas efter skiftande förhållanden och att den i sin form söker ge uttryck åt det mänskliga liv, som skall levas där. Så finner man inom denna riktning större olikheter mellan de skilda projekten men också i gestaltningen av det enskilda verket en långt rikare differentiering och omväxling än inom den förra gruppen. De mänskligt-sociala problemen står i centrum; formen har icke blivit självändamål som för den mer formella skolan.

Det är signifikativt för dessa båda arkitekturriktningar, att den formella, som tycks vara sig själv nog, så osökt identifieras med en enda man, Le Corbusier, medan den, för vilken den mänskligt-sociala aspekten spelar huvudrollen, framträder mer anonymt; det finns inget dominerande namn, som ensamt kan symbolisera den.

De båda riktningarna finns företrädade samtidigt på de flesta håll men den ena eller den andra är klart dominerande i vissa länder. Den formalistiska visade sig ha starka positioner i Frankrike, Italien och Sydamerika. Den mänsk-

liga företrädades i Bergamo främst av Schweiz, Skandinavien och Polen.

Vill man söka en grund till de skilda riktningarnas ställning i olika stater, har man att ta hänsyn till skillnader i stadsbyggnadstraditionen och till det rent personliga inflytande, som en dominerande personlighet som Le Corbusier utövar, men den väsentliga förklaringen torde ligga i de politiska och sociala skillnaderna. I de länder, där privatkapitalistiska intressen är mindre hämmade av sociala hänsyn, har den moderna arkitekturen väl kunnat vinna fotfäste i sin människofrämmande version, men den mänskligt-sociala synen på arkitekturen har funnit uttryck främst i länder, där de folkliga skikten har större möjlighet att göra sina intressen gällande. Men en CIAM-kongress eller en utställning som den i Bergamo kan naturligtvis inte ge en mer differentierad bild av tendenserna inom de skilda länderna. Där kan finnas strömningar av betydelse, som över huvud taget inte kommer till tals i ett sådant sammanhang. Så är i någon mån fallet med vårt eget land, och det kan vara av intresse att mot den här skisserade bakgrunden syna vår egen arkitektur av i dag.

Vid en sådan granskning gör man klokt i att inte fästa sig för mycket vid den arkitekturdebatt, som har förts här efter kriget; den har mest varit rena tungomålstalandet. Det är riktigare att bygga på intrycken av de konkreta verken själva; de talar ett klarare språk än debattörerna.

De aktuella strömningarna i landet förstås bäst om de ses i relation till den svenska funktionalismen av år 1930. Denna var buren av strävandena att tillgodose de mänskliga behoven (funktionerna) och att härför utnyttja den moderna teknikens möjligheter samt att finna ett arkitektoniskt formspråk, som på en gång svarade mot den nya byggnadstekniken och var ett uttryck för det moderna samhällets liv. I sökandet efter nya uttrycksformer frigjorda från de historiska stilarnas grepp knöt man an till Le Corbusier och Bauhaus. Men man fortsatte att söka. Ja, i själva verket betecknade redan den svenska funktionalismens genombrottsverk, Asplunds Stockholmsutställning, en vägvisare för den internationella arkitekturens utveckling i en friare och mänskligare riktning.

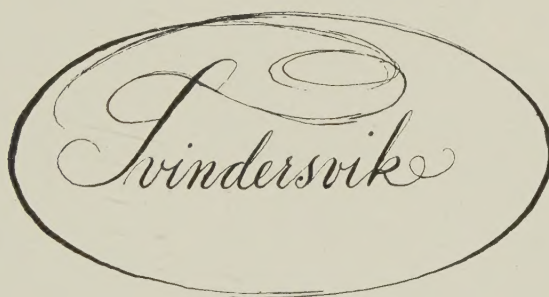
Detta var huvudströmningen i Sverige under 30-talet. Jämsides med den framträdde en linje, där funktionalismen — med en nedvärdering av den mänskligt-sociala aspekten — sågs som en ny stil med fixerade former. Till denna riktning kan hänföras både arbeten av god konstnärlig kvalitet och det mesta av de trista verk av epigoner, som i dagens diskussion med orätt ensamma har fått representera »30-talet».

Denna »stelnade funktionalism», som är en

gren på Le Corbusier-formalismens internationella träd, är inte död, men den är inte längre en faktor av större betydelse inom svensk arkitektur.

Den ena av dagens två huvudriktningar är däremot direkt arvtagare till 30-talets »levande funktionalism». Dess program, som icke är bundet till en viss form utan till innehållet, är oförändrat. Fasthållandet vid det mänskligt-sociala kravet har lett till en utveckling och ett berikande av uttrycksformerna, till en mer mångskiftande, varmare och i sin skala mänskligare arkitektur. Med ett mindre gott namn har den ibland kallats organisk arkitektur. Det är klart att det vid sökandet efter nya uttrycksmedel och ett rikare formspråk har experimenterats också med former, som icke kommer att stå sig, och att man ibland har kommit att överdriva behovet av variation. Fasthållandet av kravet på formens överensstämmelse jämväl med den konstruktiva uppbyggnaden har dock betytt hållning och måttfullhet även i formrikedomen och fasetteringen. Denna strömning är identisk med den andra av de nämnda internationella huvudriktningarna. I anknytning till detta experimenterande framträder i Sverige också en andra huvudtendens. Det är återigen en tendens mot formalism. Den »organiska» arkitekturen är här på väg att bli en stil på samma sätt som den stelnade funktionalismen. Omväxlingen och rörligheten har blivit ett självändamål, frikopplat från kravet att tillgodose de mänskliga behoven och att nå överensstämmelse mellan form och konstruktion. Man söker efterlikna organiska former istället för att söka former som är organiskt framvuxna ur det mänskliga liv, till vilket byggnaderna skall bilda ramen. I denna lek med former ha även skymtat återupplivade historiska stilelement. Det finns artistiskt högtstående alster inom denna riktning, men hit hör också en arkitektonisk dussinvara, där putslustigheterna och de ansträngda effekterna icke förmår att dölja en känslans torftighet, som är lika kännetecknande för denna 40-talism, som för dess motsvarighet på 30-talet. Till formen står denna riktning närmare vad som här har kallats den levande funktionalismen; till sitt väsen är den mycket mer i släkt med 30-talets stelnade arkitektur. Denna utveckling saknar väl icke heller motsvarighet i andra länder, men det förefaller, som spelade den hos oss en större roll än den hittills hunnit göra i det internationella sammanhanget.

Och den slutsats man kan dra är, att varje arkitekturriktning, för vilken frågan om arkitekturens form blir dominerande över den om dess innehåll, kommer att bli en torr och ofruktbar gren på arkitekturens träd. En levande och ständigt blommande arkitektur kan bara växa fram ur en stark och positiv social känsla.

Av professor Andreas Lindblom

Svindervik, den lilla gården vid Saltsjön en halvtimmes promenadväg från Danvikstull i Stockholm, blev en konstnärlig realitet i och med att den 1915—18 uppmättes av Konsthögskolans arkitecturelever under Sigurd Curmans ledning och publicerades i »Svensk Arkitektur». Gustaf Birch-Lindgrens där gjorda beskrivning och arkitekturhistoriska analys är alltför det bästa som skrivits om gården.

Sen den tiden har Svinderviks romantiska skönhet ej upphört att fångsla arkitekterna likaväl som andra kulturintresserade. Det är betecknande att Ragnar Östberg, som så harmoniskt förstod att förena byggmästarens nyskapande med historikernas pietet, bodde där vinterhalvåret 1920—21. »Här är så vackert så

man skall inte kunna frysa», sade han på våren 1920. Men under vintern nödgades han korrigera sitt omdöme: »Här är så kallt så att man inte kan njuta av skönheten!» Det förefaller också som om Svindervik aldrig tidigare använts annat än till sommarnöje.

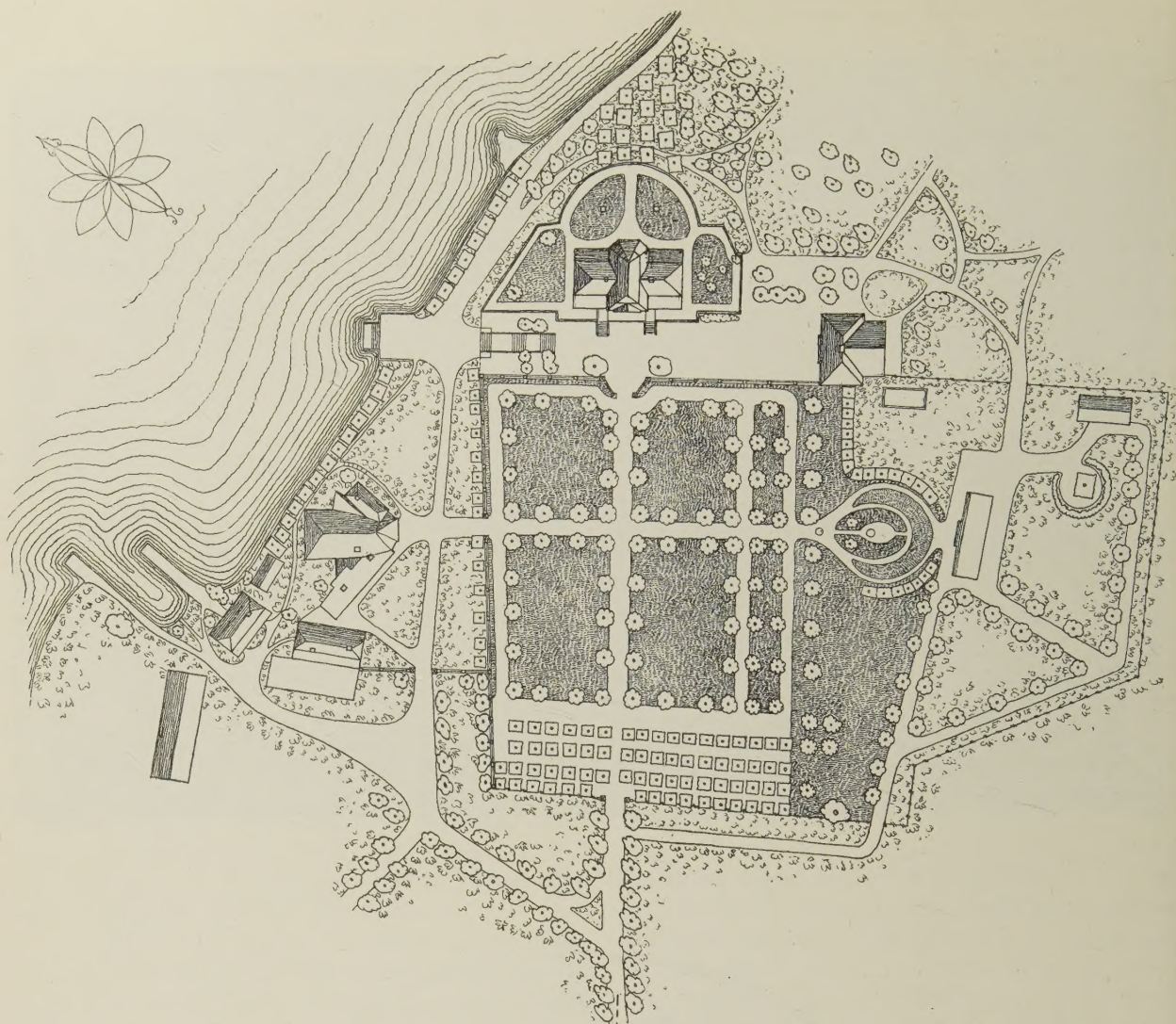
För detta ändamål uppfördes det nämligen av frihetstidens store finansman Claes Grill, direktör i Ostindiska kompaniet, kommerseråd, bruksägare och köpman men tillika en kulturens främjare av stora mått. K. Vetenskapsakademien, stiftad 1739, räknar honom bland sina första ledamöter. Till arkitekt för sitt sommarställe valde han ingen mindre än överintendenten Carl Hårleman. Mellan Grills hemkomst 1731 från mångåriga studier i utlandet och C. G. Tessins

DK 728.83

Vignett: Svindervik sett från vattnet. Oljemålning utförd omkring 1760. Stockholms stadsmuseum.

Byggmästaren 1949, 25

535

Situationsplan över den f. n. bebyggda delen av Svindersviksområdet. Ur »Svensk Arkitektur». Uppmått av Olof Hult och Frej Klemming 1917. Sign. Frej Klemming.

vistelse där 1759 infaller huvudbyggnadens tillkomstdatum. Det kan av starka sannolikhetsskäl ytterligare preciseras nämligen till perioden 1736—48.¹ Förstnämnda år blir Grill ensam ägare av familjefirman och gifter sig snart därefter. 1748 förvärvar han Söderfors bruk, varefter han alltmer överflyttar sina intressen till den svenska landsorten där han inom kort förvärvar andra väldiga domäner, däribland Österby och Iggesunds bruk.

Svindersvik bär namn efter Hans van (von) Swindern, även kallad Jahan van Schwindelens, en holländare som på drottning Kristinas tid anlade tjär- och beckbruk bl. a. på Svindersvikens norra sida där nu Kooperativas fosfatfabrik Gäddviken är belägen. Det var givetvis först sedan det Grillska handelshuset 1721 inköpt bruket som Claes Grill kunde komma på idén att förlägga en herrgårdsbyggnad till stranden mitt emot. Terrängen är här kraftigt kuperad mot

saltsjösidan med bergknallar och raviner, täckta av skog och yppig markvegetation med en delvis sällsynt flora. Mitt på området fanns en glänta som efterhand förvandlades till trädgård och park. Två alléer, sammanbundna med varandra, inramar numera gläntans västra hälft. Den ena allén leder ut mot landsvägen till Stockholm, den andra upp till parkens nordvästra höjdparti, jämför situationsplanen och bilden t. h. (foto C. G. Rosenberg), som visar den norra allén.

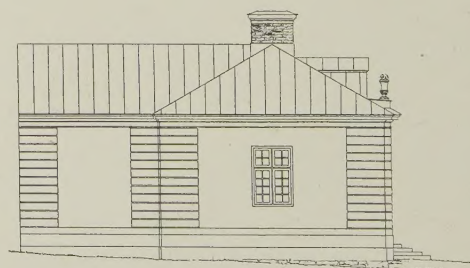
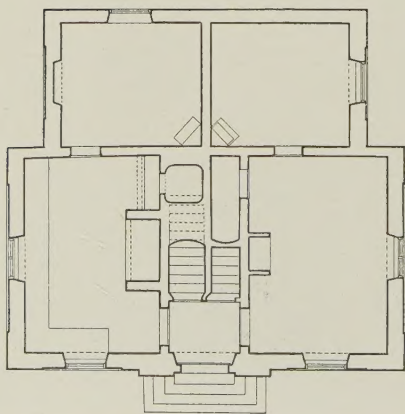
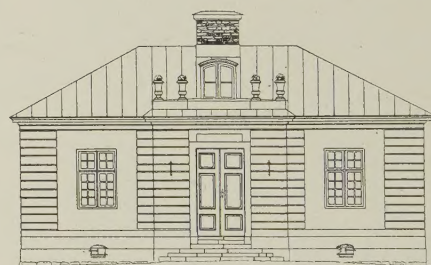
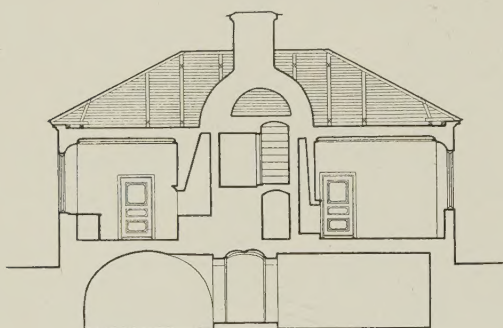
På en mot viken sluttande kulle lades corps-de-logiet, skenbart ett envåningshus, av putsat tegel, med mansardtak och på baksidan en risalit som bildar tre sidor av en åttkant, vilken inramar bottenvåningens matsal och övre våningens biljardrum. De lejongula fasaderna livas partiellt av rustik (ursprungligen gråmålad) på det sätt som tidens franska mode krävde.

Hårleman är som bekant introduktören i Sverige av denna behagfulla rokokokoarkitektur som lika skarpt avviker från läromästaren Nic. Tessin d. y:s italienska barock som från Nic. Tessin d. ä:s strama

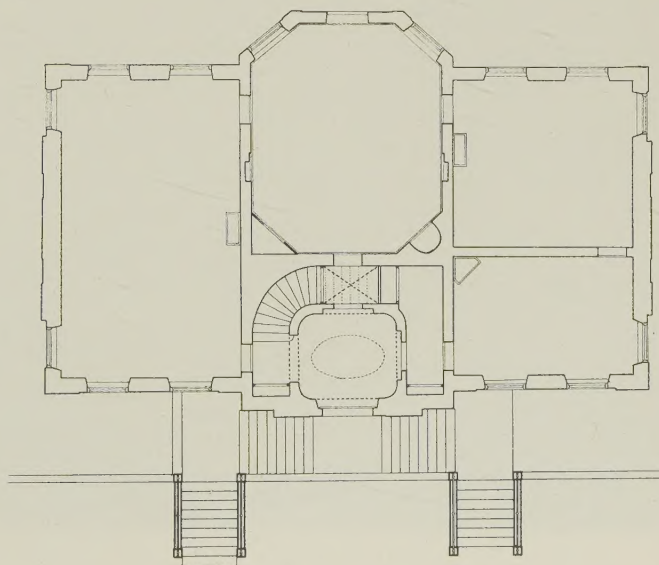
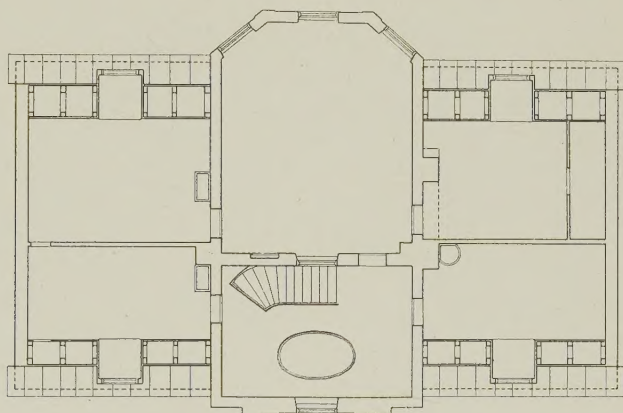
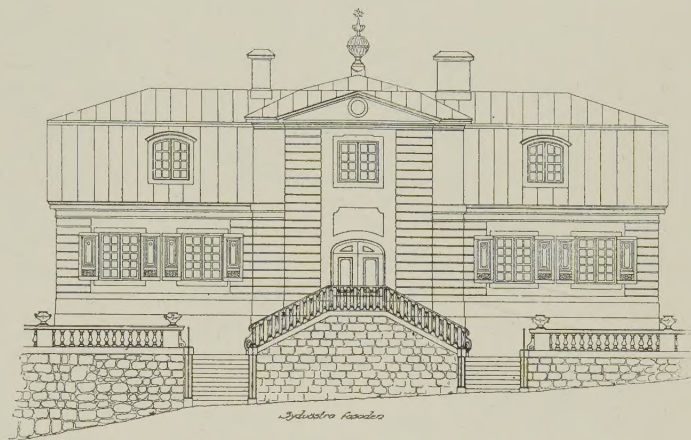
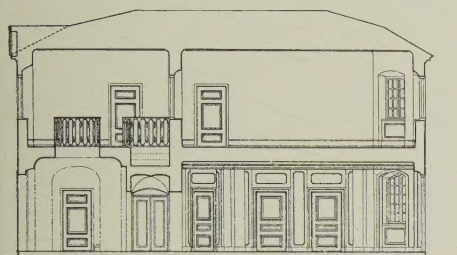
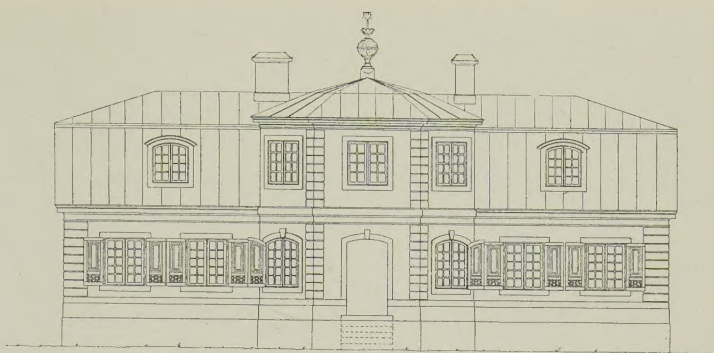
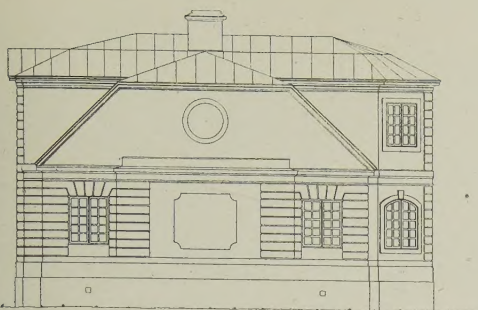
(forts. sid. 546)

¹ Sedan detta skrivits har Nordiska museets arkivforskning (genom fil. kand. Karin Forsberg) ytterligare kunnat precisera byggnadsdatum till tiden före 1740.

Gårdsplanen mot söder med köksflygeln i fonden (foto C. G. Rosenberg). Köksflygeln uppmätt 1915 av Gustaf Birch-Lindgren. Skala 1:250.

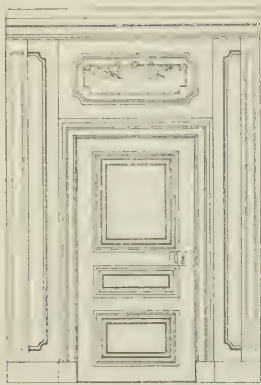

Svindersviks huvudbyggnad. Uppmåtningsritningar hämtade ur »Svensk Arkitektur». Fasader uppmätta 1916 av Ossian Björklund. Planer och sektion uppmätta 1914 av Albin Stark. Skala 1 : 250.

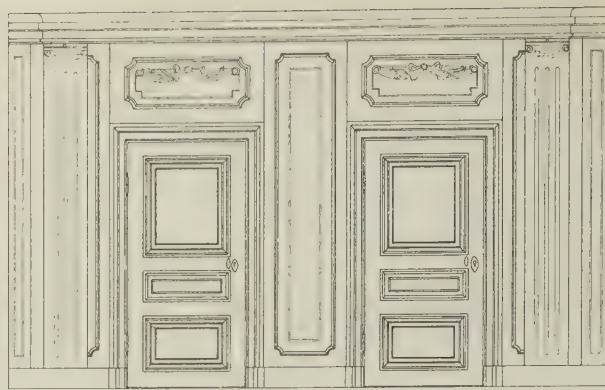

Foto C. G. Rosenbe

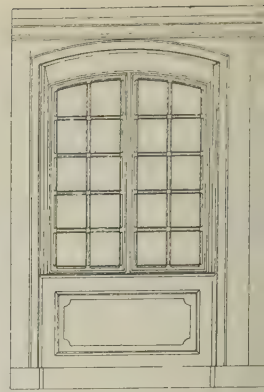

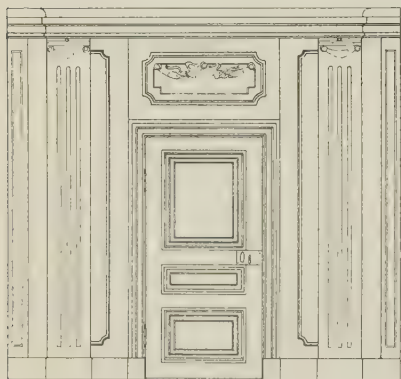
Sida a

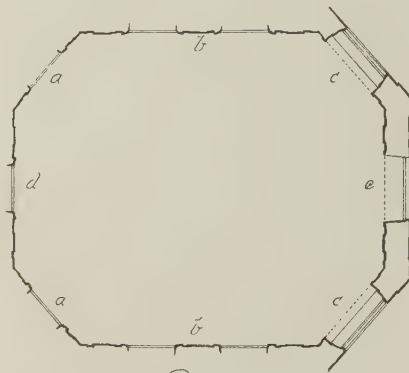
Sida b

Sida c

Sida d

Plan

Sida e

I fråga om rummens utsökta proportionering är det lärorikt att dröja i den t. h. avbildade vestibulen eller i den vackra åttkantiga matsalen (uppmätt 1915 av Albin Stark.) Foto C. G. Rosenberg.

T. v. upptill: Detalj av väggfält i salongen. Akvarell av Wolter Gahn. Nedtill interiör av samma rum. »Vill man peka på nationella drag då bör man ei glömma dessa genuint svenska kakelugnar». T. h. upptill: Salongen. Märk de symmetriskt anbragta trymåerna, två på långväggen och en på vardera kortväggen. Nedtill en fönstersmyg i övre våningen. Foto C. G. Rosenberg.

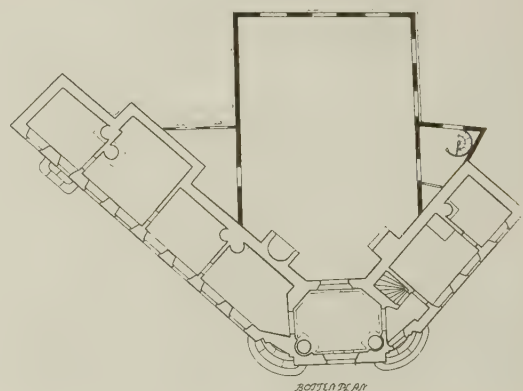
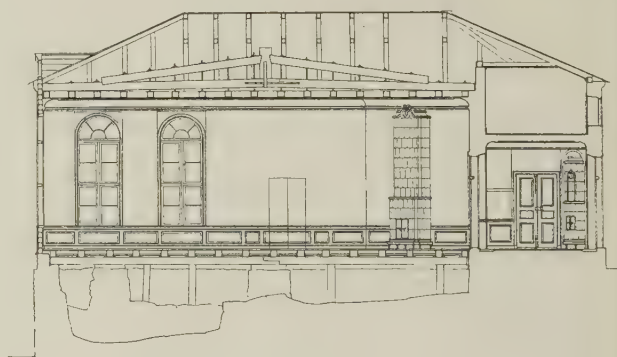

Salen i »paviljongen». »En luftig och stram sommarfestlokal». (Foto Nordiska museet.) Sektion (skala 1 : 250) och plan (skala 1 : 400), uppmätt 1917 av Gustaf Clason och Wolter Gahn.

svenska säteristil. I Svartsjö kungliga lustslott, byggt 1735—39, har Hårleman såsom Stavenow och Selling påpekat avlagt sitt mästarpöv i den franska maison-de-plaisance-stilen. Redan för samtiden framstod Svindersvik som en miniatyr av Svartsjö. Men det kan inte hjälpas att den diminutiva kopian förlorat något av förebildens friskhet och rytin, vartill nog också bidrar att manbyggnaden till tre fjärdedelar skymmes av den kuperade terrängen och den yppiga vegetationen.

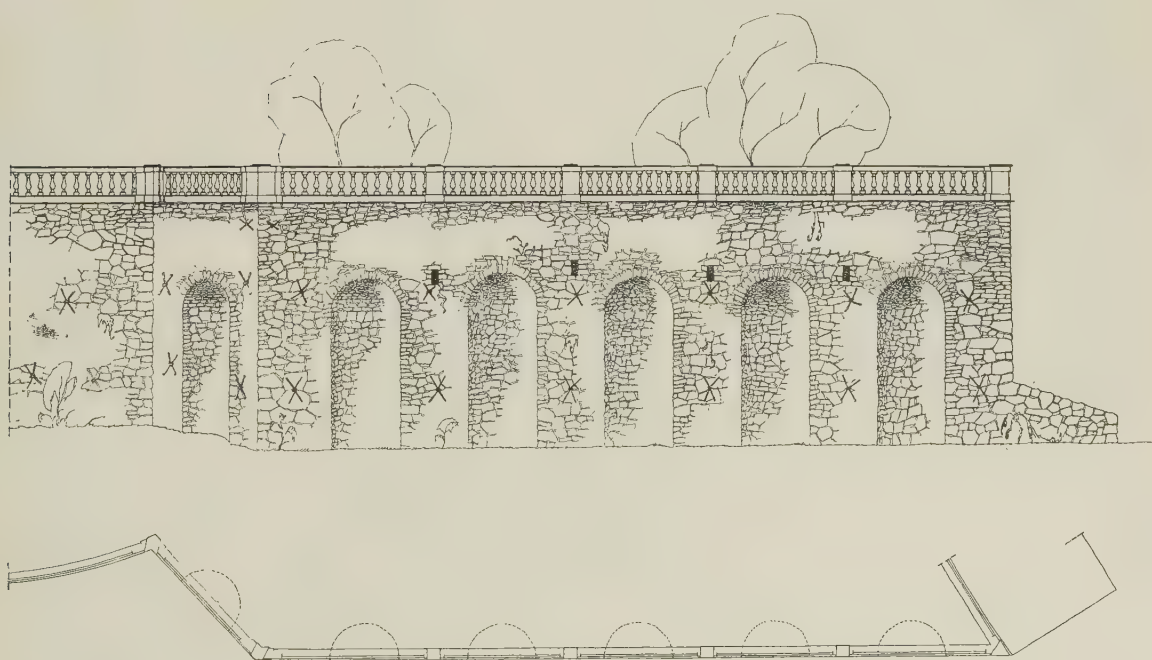
Svindersviks styrka ligger i terrängens utnyttjande och byggnadernas gruppering, liksom i rummets rogivande intimitet och utsökta proportionering. I sistnämnda hänseende är det lärorikt att dröja vid den vackra åttkantiga matsal som på franskt maner skjuter ut från bottenvåningens baksida. Eller vid förmaket fint avvägda grupperingar: väggfält med kinesiska tapeter mellan fyra symmetriskt anbragta trymmer, två på långväggen och en på vardera kortväggen. En väldig blåblommig kakelugn utgör interiörens accent. Vill man peka på nationella drag i tidens inredningsstil, då bör man ej glömma dessa genuint svenska kakelugnar som i sitt majestät ofta behärskar ett helt rum.

En tavla från ca 1760 visar oss Svindersvik i dess rokokoskepnad (se titelvignetten). Huset ligger på sin kulle som pittoreskt stupar ner mot stranden. Liksom Mälarslotten bör även det lilla Svindersvik helst ses från vattnet. Trädgården omges av ett rödmålat plank

«Kullens kontur har hyfsats genom en terrassanläggning som bäres upp av en hög arkadförsedd mur». (Foto C. G. Rosenberg.) Uppmätt 1917 av Olof Hult och Frej Klemming. Sign. Olof Hult. Skala 1:200.

av en gammaldags typ som vi känner igen från Suecia antiquas planscher. Ålderdomligheten understrykes ändå mer av de båda timmerstugorna, placerade parvis i förhållande till trädgårdens mittaxel. Det är uppenbart att denna riktar sig mot stranden, mot den stora gästrumsflygeln (»paviljongen») som är synlig längst till höger på tavlan.

Jämför man denna bild med gårdens nuvarande utseende observerar man flera olikheter. Planket är ersatt med ett stramt staket som ser ut att bestå av smidesjärn och murade pelare, fast det mesta utförts i trä! Timmerstugorna är borta. Kullens kontur har hyisats genom en terrassanläggning som bäres upp av en hög arkadförsedd mur — en substruktion à la Palatinen. Huvudbyggnaden fogas samman med terrassens halvcirkel till en monumental helhet. Det är en fläkt av antikens anda som slår oss till mötes. Med största sannolikhet har dessa viktiga förändringar vidtagits på 1780-talet, det decennium då nyantiken pressar in vår byggnadskonst i sitt hårda formschema. Just 1780 fick Svindersvik en ny ägare, den rika änkefriherrinnan Catharina Charlotta De Geer, född Ribbing, och det är hennes initiativ man är frestad att spåra i allt det nya. Säkert är att gården, att döma av en karta från 1774, då ännu hade kvar sitt gamla pittoreska utseende. En målning i Nordiska museet, daterad 1784, visar dock redan terrassanläggningen som alltså tillkommit under detta decennium.

Ytterligare en viktig förändring daterar sig från denna period. Den förut befintliga gästrumspaviljongen av tegel förses nu med en utbyggnad av timmer innehållande ett enda rum, en väldig rektangulär sal rymmande 200 personer. En luftig och stram sommarfestlokal, uppförd enligt traditionen till ett besök av Gustav III. Med sina rundbågiga jättefönster erinrar den också om Gustav III:s »paviljong» i Haga, uppförd och inredd 1787—92. (Märk att både i Svindersvik och Haga dessa stora hus benämnes paviljonger!) Enär salen ej medtagits på målningen från 1784, bör den ha tillkommit mellan detta år och 1787, då den rika och levnadslustiga »änkehovmarskalkinnan» måste lämna sin glada sällskapskrets hastigare än hon kanske själv önskat.

Som Svindersvik stod vid denna tid, så skulle det i stort sett också förbli intill våra dagar. Senare ägare, huvudsakligen medlemmar av släkterna Aspelin och Almgren, har lämnat 1700-talsanläggningen med dess talrika byggnader och intressanta möblemang

tämligen orörd. Vad skulle bli dess slutliga öde? Kunde verkligen drygt tolv hektar av ett så dyrbart tomtområde omedelbart invid huvudstaden i längden reserveras bara för ett sommarnöje? Skulle inte den tidpunkt komma då frestelsen eller tvånget att utnyttja en så räntabel mark för industri- eller bostadsändamål bleve för stark? Riksantikvarieämbetet, Nordiska museet och Stadsmuseet med dess i Svindersviks historia väl bevandrade chef Gösta Selling har under senare år med spänning följt utvecklingen av Svindersviks problemet. Lockande anbud gjordes till ägarna — medlemmar av familjerna Almgren, Werner, Bokander och Hammarskjöld — likaså har olika förslag till stadsplaner, den ena riskablare än den andra, uppgjorts för området i fråga. I början av detta år blev försäljningen plötsligt aktuell. Svårigheten för kulturminnesvårdens män att anskaffa den erforderliga köpeskillingen syntes oöverstiglig. I denna situation ingrep byggmästare Olle Engkvist på ett framsynt och ansvarskännande sätt som länder honom till stor heder. Han inköpte området i dess helhet samtidigt som han förband sig att inom viss tid för en låg summa till Nordiska museet avstå från de centrala delarna med alla de intressanta byggnaderna. Samtidigt inköpte Samfundet Nordiska museets Vänner de värdefullare möblerna i syfte att bevara dem på ort och ställe. Genom dessa åtgärder har en ömistlig kulturskatt räddats åt framtiden.

Det är sant att Svindersvik är förfallet och därför kostar mycket pengar att sätta i stånd. Vi kulturminnesvårdare är dock mer tacksamma för att familjepieteten låtit byggnadsverken förfalla i fred än om den tagit sig uttryck i restaurering och modernisering.

Man kan också säga att stället förlorat en hel del av sitt värde genom det ganska skräpiga industri-centrum som vuxit upp på motsatta stranden. På sätt och vis hör detta dock historiskt sett samman med idyllen. Det var ju tjärbränneriet och beckbruket som motiverade skapandet av bostadsidyllen just på den andra stranden. Ligger det inte en djupare symbolik här? På ena sidan om vattnet det hårda arbetet, industrin som skapar arbetstillfällen och inkomster och för landets näringsliv oundgängliga produkter. På den andra idyllen där Vilan och Skönheten dväls i Naturens nästan orörda famn. Är det inte just kring dessa båda poler, kampen för tillvaron och lyckan att leva, som Livet rör sig?

Vignetter: Lisa Bauer.

Skiss till stadsplan för Svindersviks- och Alphyddeområdet i Nacka

DK 711.583.

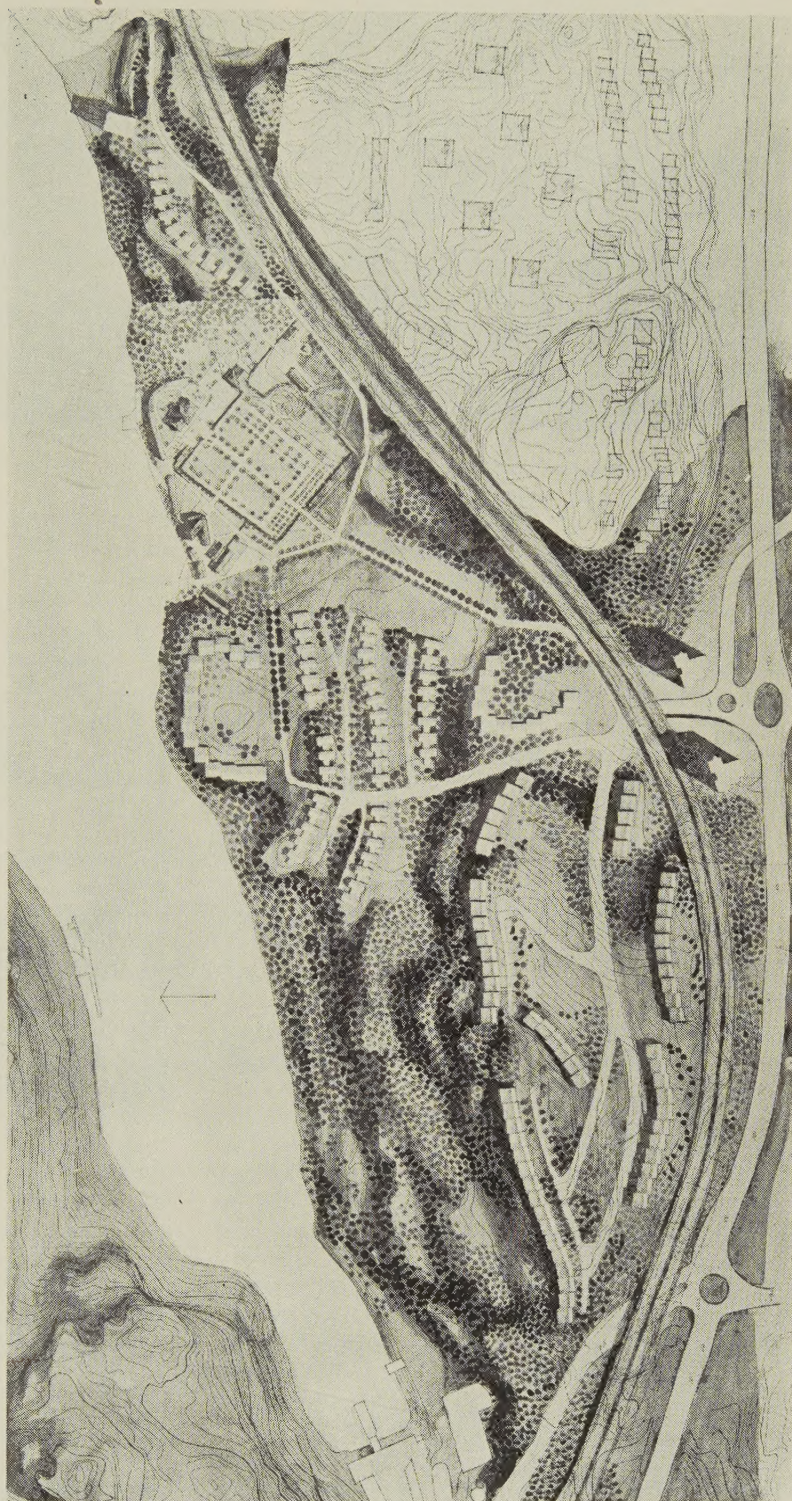
Området begränsas utefter norra sidan av den långsmala Svindersviken och utefter södra av den planerade regionplanevägen som skall gå mellan Danvikstull och Värmdö. Denna väg går på viadukt över de skarpt markerade dalpartierna. Terrängen är mycket kuperad. Till stor del består den av en kärv barrträdsbevuxen bergnatur såsom på Alphyddan i väster och vid Ryssviken i öster. Men omkring den gamla Svindersviksbebyggelsen övergår den i ett planare och lummigare parkartat parti.

I de centrala delarna närmast den gamla kulturanläggningen planeras en låg och tämligen gles kedjehusbebyggelse med en liten intim skala. Denna stiger längre bort till tvåvåningsradhus och övergår upp på Alphyddans sluttningar till $3\frac{1}{2}$ våningshus. Vid entrén från Värmdövägen föreslås två höghus placerade i samband med ett butikscentrum och vid Ryssviken i områdets östra del är ett höghus placerat.

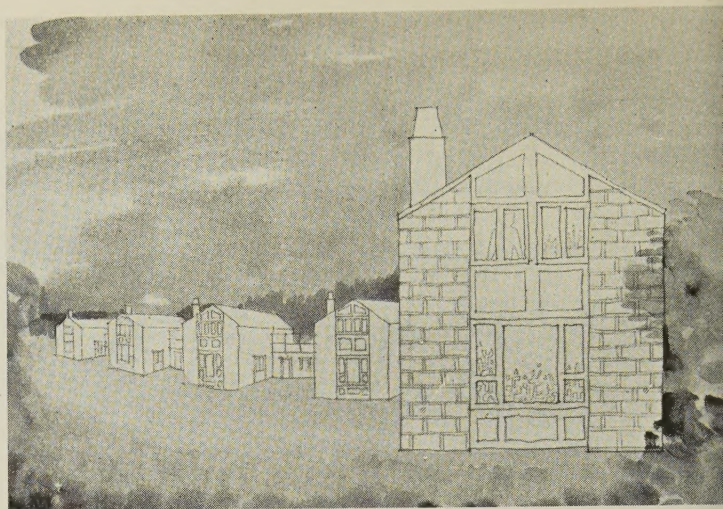
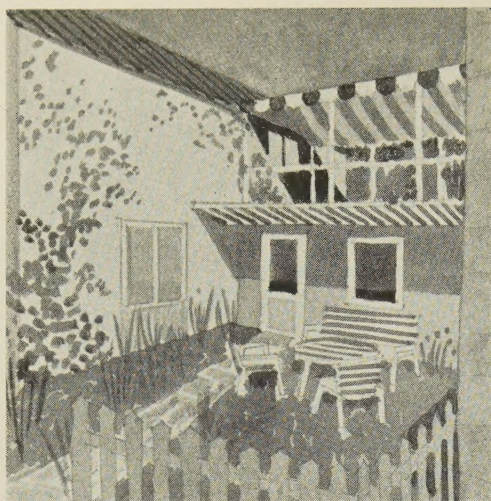
Detta preliminära stadsplaneförslag har för Svindersviksområdet utarbetats med byggmästare Olle Engkvist och Nordiska museet som uppdragsgivare och för Alphyddan på uppdrag av byggmästare Anders Diös. Det fortsatta stadsplanarbetet kommer att bedrivas som ett uppdrag från Nacka stad.

Nacka stad anlitar som trafiktekniker kapten Fredrik Bachman. Då ännu ej anslutningen mellan regionplanevägen och gamla Värmdövägen är slutgiltigt utredd är det troligt att denna skiss blir omarbetad på väsentliga punkter.

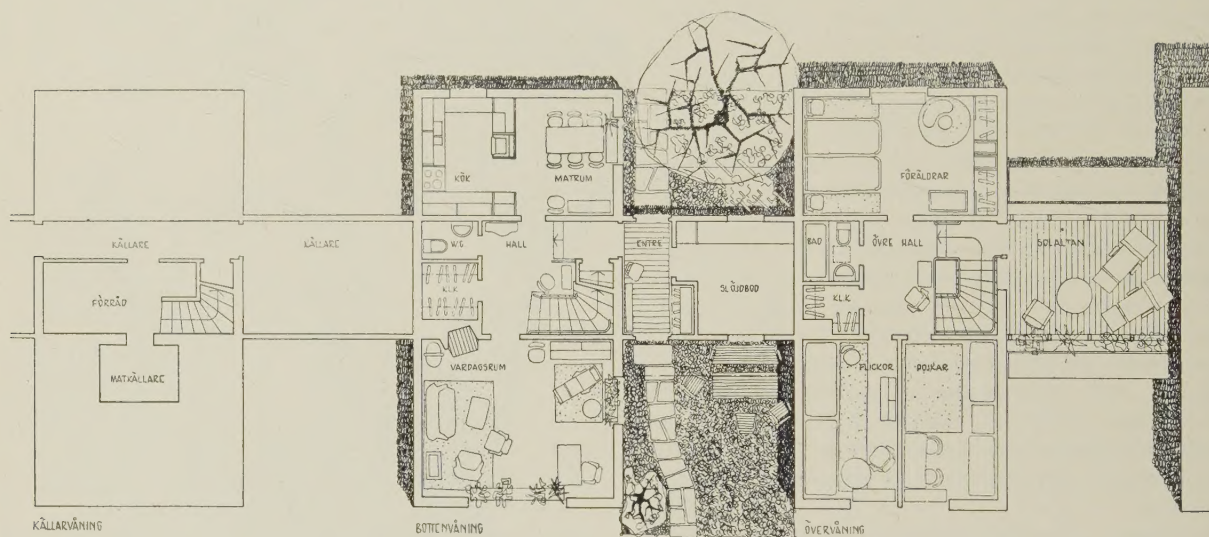
Sven Backström Leif Reinius

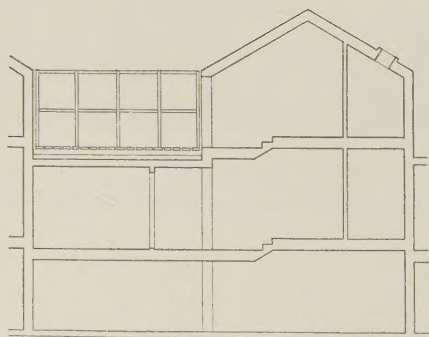
Preliminär situationsplan för ny bebyggelse på Svindersvik och Alphyddan. Uppe till höger bostadsbebyggelsen enligt stadsplan av stadsarkitekt Tor Boije i Nacka stad. Vägen längst till höger är nuvarande Värmdövägen. Nya regionplanevägen skär i en båge över området. Skala 1 : 5000.

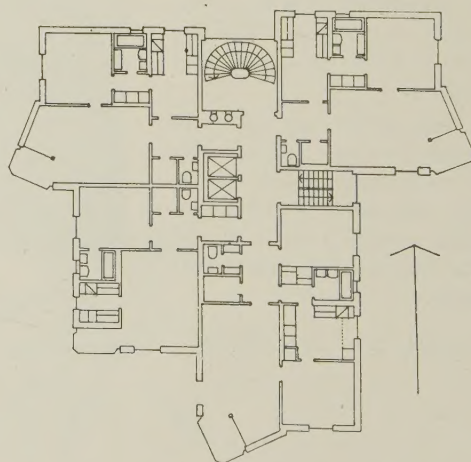
Perspektiv av den föreslagna kedjehusbebyggelsen på Svindersviksområdet.

Kedjehus, källarplan, bottenplan och överplan. Skala 1 : 200.

Kedjehus, tvärsektion. Skala 1 : 200.

Plan av höghus. Skala 1 : 400.

BYGG VI

Handbok för hus-, väg- och vattenbyggnad. Band IV, Väg- och vattenbyggnad.

Tidskriften Byggmästarens förlag, Stockholm, 1949

Bygg, band IV (782 sid.) har nu utkommit och det återstående bandet III (Husbyggnad) väntas år 1950. För att ge en bild av detta arbetes omfattning må nämnas, att de tre föreliggande banden representera 2620 sidor i formatet 15 × 21 cm. Det är självklart, att ett verk, så fyllt med fackkunskap som detta innehåller ett mycket stort antal illustrationer, diagram och tabeller. På ett par undantag när — sid. 416 och 417 — äro figurerna tydliga och instruktiva.

I förordet till band I angives att »Bygg är avsedd att vara en lättillgänglig hjälp» för byggteknikerna. Denna målsättning synes mig uttrycka just det väsentliga för en handbok, nämligen att: 1:o Nyttjaren skall i myllret av tekniska data och begrepp på ett enkelt och snabbt sätt — tidens hets — kunna hitta svaret på den fråga han ställt sig. 2:o Svaret skall vara honom till hjälp; det skall vara klart formulerat och framför allt riktigt. Den sistnämnda uppgiften beror helt av författarens förmåga att meddela väsentlig kunskap och den första av handbokens disposition och redigering. En blick på författareförteckningen i band IV — omfattar 43 namn — visar, att *Bygg* lyckats tillförsäkra sig en mycket sakkunnig stab och förväntningarna svikas ej heller i stort sett. I fråga om materialets disposition synes det mig, som om den snart på halvsekkellång erfarenhet grundade, välkända tyska handboken *Hütte* fått tjäna som principmönster, i det att *Bygg* uppdelas i dels en allmän del — band I och II — och dels en speciell, mera beskrivande del — band III och IV. Det är sannolikt omöjligt att finna en ideallösning för disposition av ett ämnesinnehåll som detta, men det är min uppfattning, att *Bygg* här valt en rätt linje. Medelst indelning enligt decimalprincipen och ett rikhaltigt rubriksystem samt ett alfabetiskt register underlättas sökandet ytterligare. Sistnämnda skulle kunna vara ännu bättre och enklare, om vi inom vårt fack hade en mera utvecklad, allmänt antagen nomenklatur. Att så icke är fallet kan naturligtvis icke lastas *Bygg*. Man bemärker emellertid denna svaghet just i en handbok som denna, där ett flertal tekniker tala var för sig, och jag återkommer i det följande till några exempel härpå. Danmark ligger på detta område långt före oss.

Den i *Bygg* tillämpade dispositionsprincipen medför, att man förutom band III eller band IV måste ha band I och band II för att fullständigt kunna överblicka en specialgren av yrket. Beträffande t. ex. kapitlet Vägbyggnad i band IV; så återfinnes bl. a. KVV:s beteckningar på vägritningar, liksom för broar, ävensom jordarternas egenskaper, markundersökningsfrågor och tjälproblem samt byggnadsorganisationsfrågor i band I och i band II vad hör till arbetsledning, jordschaktning, bergsprängning inkl. tryckluftmaskiner, kranar, spel och pumpar m. m. Detta är ju den olägenhet, som följer av uppdelningen i allmän och speciell del. Tänker man sig å andra sidan

den lösningen; att införa dessa kapitel om jord- och bergsschaktning, jordtrycksteori etc. under varje specialgren — och de äro som bekant många — så skulle *Bygg* bli kvantitativt otymplig och kostnaderna för densamma sannolikt så stora, att dess utgivning icke skulle löna sig i vårt relativt folkrika land.

Band IV omfattar huvudavdelningarna: *Väg- och järnvägsbyggnad; Brobyggnad; Sjö- och lufttrafikbyggnader; Vattenkraftbyggnad; Kommunalteknik; Torrläggning och bevattning; Diverse byggnadsverk* (stödmurar, reservoarer, master, torn och linbanor); *Lagstiftning och administration* samt *Kostnadsfrågor*.

Anmälaren ställer sig frågan, om sammanfattningsbegreppet »Kommunalteknik» är så särdeles lyckat, eller om det vunnit sådan burskap bland de yngre, att en ändring icke vore genomförbar. På min tekniskt — för 30 år sedan — användes icke detta begrepp. I *Bygg* omfattar det: Gator (13 sid.); Spårvägar (16 sid.); Vatten och avlopp (46 sid.); Samhällsmätning (11 sid.) samt Gas- och elförsörjning (14 sid.). Det vore enligt min mening en förbättring att få »gator» hänfört till kapitlet Vägar och »spårvägar» till Järnvägar samt mättningsfrågorna till avdelning Mätningsteknik (band I) eller eventuellt under Samhällsplanering (band III) Varför heter icke sistnämnda: Kommunalplanering? Eller omvänt, varför heter icke kommunalteknik i stället Samhällsteknik? Man talar om stat, kommun och enskilda, men aktom oss att införa begreppen: statlig teknik, kommunal teknik och enskild teknik!

Det skulle föra alltför långt, att här försöka detaljerat recensera innehållet i de olika ovan nämnda huvudavdelningarna. Efter avslutat studium av band IV kan emellertid som sammanfattning sägas, att innehållet utgör ett sakkunnigt koncentrat av fakta och erfarenheter inom väg- och vattenbyggarens yrkesområde i de delar, som detta band omfattar. Ingen av oss torde behärska hela detta kunskapsmaterial, men var och en kommer ju under utövande av sin mer eller mindre omfattande specialitet i kontakt med yrkets övriga områden, och då är *Bygg* en värdefull vän att ha till hands i bokhyllan. Önskar man ytterligare fördjupa sig inom något avsnitt, så komma *Bygg*-författarnas litteraturhänvisningar i slutet av varje kapitel väl till pass.

Om ock anmälarens intresse är riktat på kapitlen vägar, gator, broar och flygfält, vatten och avlopp samt administrations- och kostnadsfrågorna, kan han dock icke underlåta att även uttala sig berömande över den med vederhäftighet, koncentration och elegans parade framställningskonst, som utmärker överingenjör Herman Janssons sex kapitel i avdelning Sjötrafikbyggnader. Den kortfattade, men dock historiska utveckling han inledningsvis bjuder läsaren, saknas i regel hos övriga författare — undantag civilingenjör N. Wibeck beträffande grusvägars underhåll. Frågan om historik i en handbok kan naturligt-

vis diskuteras, men sådan ger ofta bättre förståelse av problemen och mjukar dessutom upp en handboks torra saklighet.

Slutligen några smärre påpekanden, som på intet vis avses överskugga verkets stora förtjänster. Kostnadssiffror böra alltid tas med försiktighet i »index-tider». Lämnas de å andra sidan med alltför stora marginaler — såsom t. ex. på sid. 417 — bli de lätt intetsägande. Under avd. Vägar (sid. 3—124) talas i huvudsak om de *allmänna* vägarna. En hänvisning till vad å sid. 727 såges om de *enskilda* vägarna borde funnits. Tack vare den alfabetiska ordlistan hittades bestämmelserna om de senare. — Av landets 14 rikshuvudvägar redovisas nr 1, 2, 6 och 13. Enligt min mening bör man i en handbok redovisa antingen alla eller inga. — I vägmaskinskapitlet hänvisas till vissa maskingrupper i band II. Dessa kapitelnummer ha råkat ut för tryckfelsnise (432 skall vara 421 och 433—435 skall vara 424—426). Till vägbyggnadsmaskiner räknas även kompressorer, tryckluftsdrivna verktyg och maskiner, kranar, stubbrytare, spel, pumpar och vanliga betongblandare. Hänvisning till dessa (kapitel 484—487) borde ha skett i samband med nyssnämnda hänvisning. — Å sid. 90—91 redovisas bituminös beläggning enligt metoden »impregnering och ytbehandling». Författaren har här sökt sammanfatta *två* utförandeformer (Yg I och Yg II enligt KVV:s normer) i en arbetsbeskrivning. Bindemedelsmängderna måste uppgivas för varje typ för sig, annars kan man råka ut för otrevliga resultat. Andra

stycket å sid. 91 bör därför ändras. — I tabellen å sid. 110 angives att 10 mm tjock Falb väger 23 kg/m². Enligt KVV:s normer angives 27 kg/m², vilket i praktiken visat sig vara i underkant med stenstorlek 0—8 mm. — Å fig. 312 sid. 8 benämnes avståndet (bredden) mellan väggkroppens krönkanter för »vägsektion». Enligt min uppfattning bör en sak, som mätes i längdmått, icke kombineras med ordet »sektion». Å sid. 13 talas om »enkel» relativt »högvärdig» asfaltbeläggning, å sid. 536 om »enkel» relativt »varaktig» bituminös beläggning och å sid. 87 om »halvpermanent» relativt »helfpermanent» bituminös beläggning. I tabellen å sid. 109 beträffande rullningsmotstånd har under tabellhuvudets rubrik »beläggning» införts begreppet »grusvägar». En grusväg är en i vårt land mycket vanlig *vägtyp*, men ingalunda någon beläggning. Beskaffenheten hos grusvägens översta ytlager (slitlagret) bestämmer rullningsmotståndet. När detta ytlager utgöres av grus benämnes det på sid. 196 och 197 för »grusbeläggning» vilket enligt min (och tydligen även byrådirektör William Nils-sons) mening är såväl språkriktigt som tekniskt riktigt. Av nu anförda exempel framgår den begrepps-oreda, som råder på vägområdet. Detta kan ju självklart icke lastas *Bygg*, som närmast är att beklaga med anledning härav.

Som slutord skulle jag vilja säga: *Bygg* bör finnas inom räckhåll för varje byggare!

Pedro Hellström

FRAGMENT

Erik Lallerstedt: »Fragment. Brev och episoder.» P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1949. 175 sid.

Pris hft. kr 14: 50, inb. kr 19: —.

På bokhandelsdiskarna ligger sedan någon tid en liten bok, Fragment, signerad av Erik Lallerstedt. Glatt överraskad av detta livstecken från den 85-åriga författaren skyndar man naturligtvis att köpa boken och går nyfiken hem att studera den. Vad månne Lalle nu ha på hjärtat? Tja — för att använda hans eget uttryck — det är en hel del. Den av vackra bilder illustrerade utgåvan visar sig vara en självbiografi, i vilken författaren på sitt oeffterhärmliga sätt ger oss ett koncentrat av sin ungdom; uppväxttiden i den patriarkaliska herrgårdsmiljön på Skå-Edeby, akademitidens kamratkrets i Stockholm, studieresorna i Frankrike, Italien och Tunis. En friskt och livfullt tecknad skiss av människan Lalle gjord av en äldre, som i företalet säger sig skriva snarare om Andersson eller Svensson än om sig själv.

Men Lalles rörliga intellekt vore sig väl inte riktigt likt om han underlåte att på samma gång komma med en del reflektioner utöver det biografiska. Med lidelsefriheten blir det då klenare beställt, som t. ex. när han i slutet av boken säger sin oförgräppliga mening i fråga om några av Stockholms skönhets- och trevnadsvärden vilka ligga honom särskilt varmt om hjärtat, eller då han på tal om skoltiden kommer in på förhållandet lärare—elever. De raderna böra läsas med särskild uppmärksamhet, ty om den saken vet författaren besked mer än de flesta. Boken

är fylld av roligt berättade episoder eller anekdoter. Ett litet stilistiskt mästerverk är skildringen av en förälskelse i Rom. En typisk Lallehistoria är följande från ett pensionat i Florens:

»Som rätt är, höll man skarpt på middagstiden. En middag kom jag tio minuter för sent och möts av ett par dussin förebrående ögon, blir desperat och tar damernas älskling, en långhårig kisse, som ligger framför kaminen och gonar sig, och släpper den i en diskbalja, som användes i serveringsrummet, vars dörr är halvöppen.

När jag sätter mig flyttar damen till höger och vänster om mig så långt bort de kunna komma, och en av dem säger dräpande:

— Quel âge avez-vous, monsieur?

Jag svarar:

— Vingt-cinq, et vous mademoiselle?»

Boken kan med nöje läsas av alla. För dem som inte har förmånen att personligen känna författaren är det en stimulerande bekantskap att göra och för hans vänner, f. d. elever eller andra bekanta är det en särskild glädje att återknyta och fördjupa bekantskapen. Alla vänta vi nu på flera fragment, på fragment som bland annat återspegla hur generationen Lallerstedt, Westman och Östberg m. fl. bröt nya vägar för svensk arkitektur.

Gustaf Clason